

การศึกษากระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง
จังหวัดนครนายก

A Study of Safeguarding Intangible Cultural Heritage Approach: A Case Study of Chalermraja Cultural
Center Wat Fangklong, Nakornnayok Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทพย์รัตน์ มาประณีต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นางสาวเบ็ญจรัตน์ มาประณีต

สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของคณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง จำนวน 15 คน ผู้แทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก 2 คน และผู้แทนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม จำนวน 1 คน รวมจำนวน 18 คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเมื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่าศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองได้ภายใต้ปัจจัยสนับสนุน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานราชการ ได้ใช้กระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน 5 กระบวนการ ได้แก่ (1) การจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (2) การเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (3) การถ่ายทอดและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (4) การต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และ (5) การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง

คำสำคัญ: การปกป้องคุ้มครอง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช วัดฝั่งคลอง

Abstract

This research focused on safeguarding processes of Thai Puan Intangible Cultural Heritage (ICH) implemented by Wat Fangklong Chalermraja Cultural Center, Pakplee District, Nakornnayok Province. This research employed a qualitative approach through in-depth interviews of 15 executive board members of Wat Fangklong Chalermraja Cultural Center , two government officers of Nakornnayok Province Cultural Office, and one government officer of Department of Cultural Promotion, and participating observation. When analyzing the data systematically, the results of the study found that Wat Fangklong Chalermraja Cultural Center with the supporting factor which is participation of the community, schools, and governmental organizations employed five safeguarding processes of Thai Puan intangible cultural heritage including (1) identification and inventory of ICH ,(2) dissemination of ICH, (3) transmission and inheritability of ICH, (4) ICH recreating, (5) developing capacity of Wat Fangklong Chalermraja Cultural Center's executive board members.

Keywords: Safeguarding, Intangible Cultural Heritage, Chalermraja Cultural Center, Wat Fangklong

บทนำ

ประเทศไทยได้เผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ รวมถึงการเน้นย้ำคุณค่าวัฒนธรรมกระแสหลักที่ต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เสี่ยงต่อการถูกดัดแปร บิดเบือน เสื่อม

ถอย และสูญหายไป ยกตัวอย่างเช่น ภาวะถดถอยของการใช้ภาษาของชาวของที่กระจายตัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และฉะเชิงเทรา ปัจจุบันพบชาวของอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตกิ่งอำเภอคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันการใช้ภาษาของตลอดจนวัฒนธรรมของชาวของอยู่ในภาวะถดถอยเป็นอย่างมาก คนของส่วนมากใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันแม้แต่ผู้สูงอายุ เยาวชนชาวของรุ่นต่ำกว่า 30 ปี ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่หนึ่ง ทำให้ไม่สามารถพูดภาษาของได้ ภาษาของจึงจัดเป็นภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตขั้นรุนแรงใกล้สูญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่สะท้อนผ่านคำศัพท์ในภาษาของ เช่น เรื่องเกี่ยวกับป่า พันธุ์พืช อาหารพื้นบ้าน สมุนไพร พิธีแต่งงาน “กาดัก” และการละเล่นพื้นบ้าน “ชะบา” (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2555)

ดังนั้น การปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงนับเป็นวิธีการสำคัญเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดำรงอยู่รอดต่อไป หากแต่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, 2550) สืบเนื่องจากความเสี่ยงต่อการสูญหายของภาษาของ ชุมชนชาวของเองได้มีความพยายามฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2544 โดยมีการสร้างระบบตัวเขียนภาษาของด้วยตัวภาษาไทย และการสร้างวรรณกรรมหนังสืออ่านภาษาของ และมีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ซึ่งตั้งอยู่ที่กิ่งอำเภอคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปนอกจากนี้ งานวิจัยเรื่องวัฒนธรรมล้านนา: มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนของวาสนาแสงสิทธิ์ และคนอื่นๆ (2553) ที่ศึกษาการคงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนาในจังหวัดเชียงรายพบว่า หนึ่งในปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมล้านนาคงอยู่ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและการถ่ายทอดผ่านการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้รู้จักดำเนินชีวิตตามครรลองล้านนารวมถึงการจัดโครงการด้านวัฒนธรรมล้านนาของกลุ่มผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนเพื่อป้องกันไม่ให้อายุหายไปตามกาลเวลา หากแต่สามารถคงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวนในจังหวัดนครนายกเริ่มประสบปัญหาเช่นเดียวกับของชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และเครือข่ายทางสังคมในโลกเสมือนจริงเข้ามามีอิทธิพลในด้านทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยเฉพาะกับเยาวชน ให้คล้อยตามกับความทันสมัย แต่กลับมองว่าประเพณีวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้น คือ ความอับอายและล่าหลัง จนเกิดการหลีกเลี่ยงและละเลยไป ชาวไทยพวนเดิมได้อพยพมาจากแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และได้เข้ามาอาศัยในประเทศไทยกว่า 200 ปีแล้ว ชาวไทยพวนพบเฉพาะในบางพื้นที่เช่น ลพบุรี ราชบุรี สุโขทัย และนครนายก สำหรับชาวไทยพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกได้เดินทางด้วยเส้นทางจากเมืองพวนใน และตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่สองฝั่งคลองท่าแดง ลักษณะของบ้านเรือนดั้งเดิมเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงหลังคามุงสังกะสี แต่เดิมชาวไทยพวนประกอบอาชีพลักษณะพึ่งตนเอง คือ การปลูกผักทำสวน ทำไร่ ทำนา เหลือจากกินแล้วจึงขาย หากแต่ชาวไทยพวนปัจจุบันบางส่วนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากมีโรงงานขนาดเล็กและขนาดกลางมาตั้งในอำเภอปากพลีจำนวนมากขึ้น (ศูนย์การศึกษาชนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปากพลี, ม.ป.ป.)

ในปัจจุบันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพวนบางอย่างเริ่มสูญหายไป เช่น ภาษาเขียนซึ่งใช้อักษรไทยน้อยและภาษาพูดสำเนียงพวนถูกกลืนด้วยภาษาไทยกลาง การแต่งกายด้วยเสื้อหม้อฮ่อมของผู้ชายและเสื้อมะกะแหล่ง หมัสโป นุ่งซิ่นของผู้หญิงเปลี่ยนเป็นเสื้อยืด เสื้อเชิ้ต กางเกง กระโปรง การปลูกบ้านเรือนด้วยไม้ถูกทดแทนด้วยเหล็กและปูน (ศูนย์การศึกษาชนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปากพลี, ม.ป.ป.) ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาระบบการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกเดิมเป็นศูนย์วัฒนธรรมสายใยชุมชน วัดฝั่งคลอง และได้รับการคัดเลือกจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองในพ.ศ. 2555 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม, 2555) อีกทั้งยังมีบทบาทในการ

รวบรวม อนุรักษ์ ถ่ายทอดและจัดความรู้กิจกรรมที่เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนให้แก่คนในท้องถิ่นและผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าใจถึงชีวิตวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งถือเป็นหนึ่งในตัวอย่างที่เข้มแข็งด้านการอนุรักษ์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 คณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง จำนวน 15 คน

1.2 ผู้แทนหน่วยงานราชการ จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้แทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก จำนวน 2 คน และผู้แทนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม จำนวน 1 คน

2. พื้นที่ศึกษา

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง ตั้งอยู่ในบ้านฝิ่งคลอง หมู่ 3 ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เริ่มจากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง การเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝิ่งคลอง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากคณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองและผู้แทนหน่วยงานราชการ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมสังเกตการจัดกิจกรรมต้อนรับคณะศึกษาดูงาน ณ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเอกสาร นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝิ่งคลอง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาวิเคราะห์แยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

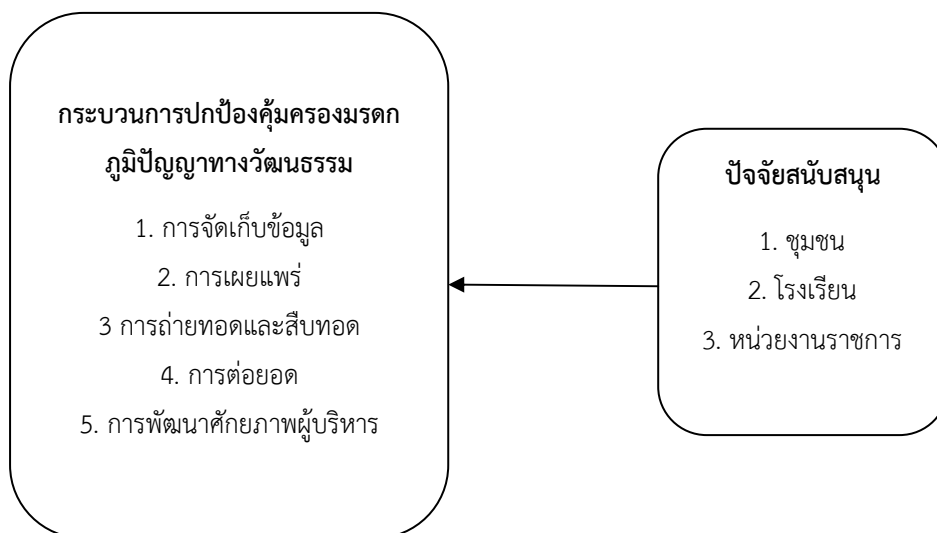
ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 คนแบ่งเป็นผู้ชายจำนวน 14 คน และผู้หญิงจำนวน 4 คน อายุระหว่าง 48 – 74 ปีผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญ คิดเป็นร้อยละ 55 ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความสนใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวน ผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่มีประสบการณ์การทำงานด้านวัฒนธรรมโดยตรง หากแต่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานด้านนี้

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษากระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก พบว่าศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองได้ใช้กระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน 5 กระบวนการ โดยมีปัจจัยสนับสนุน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานราชการ ดังภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการกระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง

ภาพที่ 1 กระบวนการและปัจจัยสนับสนุนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง

2.1 การจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า การจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบได้แก่

(1) ข้อมูลจากเอกสารประกอบการฝึกอบรมชุดหลักสูตรท้องถิ่น “ไทยพวนปากพลี วิถีวัฒนธรรม” ของอาจารย์ละออ หอมทวี มีจำนวน 6 เล่ม ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาไทยพวน (ไทยพวนถิ่นเก่า) ภาษาไทยพวน (บ้านเฮาปะพวน) การละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยพวน (พากันมาอีน) การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี (โอบอ้อมฮึดพวนเด้อ) ขวัญของไทยพวน (ม่วนแท้สู่ขวัญ) และนิทานพื้นบ้านไทยพวน (ได้เงินทิวทานก้อม) โดยรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมไทยพวนจากผู้สูงอายุในชุมชน โดยผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวว่า “... มีการจัดเก็บเป็นรูปเล่มเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทยพวน เริ่มตั้งแต่อพยพมาจากเชียงขวาง เริ่มต้นจากภาษา ภาษาไทยน้อยเป็นภาษาอักษร ประเพณี ความเชื่อเครื่องแต่งกาย อาหารการกิน นิทานพื้นบ้านของอาจารย์ละออ มีจำนวน 6 เล่ม” อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14 กล่าวคล้ายคลึงกันว่า “พอดีช่วงที่อาจารย์ละออเป็นครูอยู่ มีการทำผลงานข้อ 9 ก็เรียบเรียงเรื่องนี้เป็นเอกสารขึ้นมา อยู่กับหลวงพ่อก็มีทั้งหมด 6 เล่ม”

(2) การจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนวัดฝั่งคลอง

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนวัดฝั่งคลอง เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงคุณค่ามรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยพวนของพระครูวิริยานุโยค เจ้าอาวาสวัดฝั่งคลอง จึงได้บูรณะปรับปรุงหอฉันให้เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนวัดฝั่งคลองในปี พ.ศ. 2541 โดยได้รับบริจาคข้าวของเครื่องใช้ไทยพวนจากชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 กล่าวว่า “พอดีเรามีพิพิธภัณฑ์ คนพวนเข้ามาบริจาคให้วัด” และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18 กล่าวว่า “เป็นพิพิธภัณฑ์ไทยพวน มีวัตถุสิ่งของเป็นรูปธรรม สามารถทำงานได้ต่อเนื่อง” และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอปากพลีและโรงเรียนอื่น ๆ ได้รวบรวมองค์ความรู้และจัดทำนิทรรศการ ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวว่า “ครูโรงเรียนเป็นอาสาช่วยงานด้านสมอง ช่วยคิดว่ามีอะไรในพิพิธภัณฑ์บ้าง” ภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนวัดฝั่งคลองปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ชั้น ประกอบด้วย ชั้นบนจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจัดแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดนครนายก และชั้นล่างจัดแสดงมุมวิถีชีวิต 9 มุม ได้แก่

มุมที่ 1 จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้การทำนาในอดีต

มุมที่ 2 จัดแสดง “เฮือนไทยพวน” จำลองบ้านและเครื่องใช้สอยในครัวเรือน

มุมที่ 3 จัดแสดง “กินดี” เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำในอดีต

มุมที่ 4 จัดแสดง “อยู่ดี” เครื่องมือในการสร้างบ้านเรือนในอดีต

มุมที่ 5 จัดแสดง “มีสุข” เครื่องดนตรีพื้นบ้านเล่นประกอบการแสดงต่างๆ

มุมที่ 6 จัดแสดง “สะสม” ของใช้ในครัวเรือนและส่วนตัว

มุมที่ 7 จัดแสดง “สวยงาม” เครื่องแต่งกายชาวไทยพวน ผ้าทอโบราณ เสื้อมะกะแห้ง

มุมที่ 8 จัดแสดง “ที่ประทับทรงลงพระนาม” ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มุมที่ 9 จัดแสดง “ของสะสม” ในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวไทยพวนในอดีต

ภาพที่ 2 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดฝั่งคลอง

ภาพที่ 3 ภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดฝั่งคลอง

ภาพที่ 4 มุมเรือนไทยพวน

ภาพที่ 5 มุมเครื่องแต่งกายชาวไทยพวน

เมื่อวิเคราะห์การจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้โบราณในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง พบว่า เป็นการจัดวางสิ่งของให้เป็นหมวดหมู่ มีการระบุชื่อสิ่งของนั้นเป็นภาษาพวน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ การเขียนชื่อสิ่งของเป็นอักษรไทยน้อย รวมถึงการอธิบายวัสดุที่ใช้ทำ ประโยชน์ และวิธีการใช้ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทำให้ผู้เยี่ยมชมได้รับความรู้ในสิ่งของนั้นมากขึ้น หากแต่สิ่งของเครื่องใช้ที่จัดแสดงนั้นมิได้มีป้ายบรรยายทุกชิ้น บางชิ้นมีเพียงป้ายชื่อภาษาไทยติดไว้เท่านั้น

ภาพที่ 6 มุมจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้

ภาพที่ 7 ป้ายบรรยายสิ่งของเครื่องใช้

2.2 การเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์คำสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง ได้เผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

(1) แบบลายลักษณ์อักษร โดยผ่านป้ายข้อมูล 9 มุมวิถีชีวิตไทยพวนที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยพวนวัดฝิ่งคลอง โดยผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12 กล่าวว่า “ศูนย์ฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมให้กับผู้คนในชุมชน เค้าว่อมองเห็นว่าศูนย์ฯ นี้เป็นแบบอย่างที่ดี ให้ผู้คนมาชมกัน ได้เกร็ดความรู้สมัยก่อน”

(2) แบบไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแบ่งออกเป็น 3 วิธีย่อย ได้แก่

- การจัดงานประเพณีตาม “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” ของชาวไทยพวน ซึ่ง “ฮีตสิบสอง” คือการปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือน มักเป็นเทศกาลงานบุญ และ “คองสิบสี่” คือ การประเพณีตามทำนองคลองธรรมสิบสี่ โดยศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองจะจัดงานตามประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยพวน แต่จะจัดเฉพาะในบางเดือนเท่านั้นดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวว่า

... พอเดือนสามมีพิธีบุญข้าวจี ก็จะมีจัดมหรหรรรมแสงสีเสียงบุญข้าวจี ว่าจะทำให้ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย จะให้ย้อนไปถึงเชียงขวาง เราเคยทำมาแล้วสองสามปี จัดภายในบริเวณวัด พอเดือนห้าจัดประเพณีสงกรานต์ แต่ของไทยพวนจะมีพิธีสวด (สวด) เลื้อย สูด (สวด) ผ้า ซึ่งจะไล่เลื้อยผ้าในกระบุงที่จะมาให้สวด เน้นเรื่องนี้ คนไทยไม่ทำ แต่คนพวนทำ

ซึ่งการจัดงานประเพณีต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นชุมชนในเข้าร่วมประเพณีที่จัดขึ้นดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12 กล่าวว่า “สังเกตดูพอมีประเพณีแต่ละครั้ง เช่น สงกรานต์ จะมีคนมารวมกัน ผู้สูงอายุมาร่วมพิธี” หน่วยงานราชการ อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายกให้การสนับสนุนงบประมาณการจัดงาน ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10 กล่าวว่า “สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดช่วยเหลือนด้านงบประมาณตามงานเทศกาลต่างๆ เป็นครั้งคราว เช่น ตักบาตรเทโว” เทศบาลตำบลเกาะหวายให้การสนับสนุนเรื่องการจัดเตรียมสถานที่ ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวว่า “เทศบาลจะเป็นแผนกกำลังเวลาถึงงานทุกครั้งจะมาจัดสถานที่ ตัดต้นไม้ ตั้งเวที ตั้งโต๊ะ เทศบาลจะมีบอกรักษ์พื้นบ้านอยู่แล้ว” ส่วนโรงเรียนจะจัดการแสดงของนักเรียนมาให้ ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7 กล่าวว่า “โรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลีและโรงเรียนปากพลีวิทยาคารจะช่วยในเรื่องการแสดง”

- การถ่ายทอดสารคดีของรายการทางโทรทัศน์ ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน จะมาถ่ายทำด้านศิลปะการแสดงอยู่บ่อยครั้ง คือ ลำพวน ลำตัดพวน รำโทน ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง ทำให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6 กล่าวว่า “สื่อมาหาเรา มีทีวีสัมภาษณ์ ปีนี้มีประมาณ 10 ครั้งแล้ว บางทีวีให้ทำสมบุรณ์แบบ มีบายศรีสู่ขวัญ ลำพวน ลำตัด รำโทน” และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวว่า “สื่อช่วยในแง่ของการประชาสัมพันธ์ บางคนมาเพราะทางเน็ต ทางสื่อถ้าไม่มีสื่อก็เงียบ ไม่มีใครรู้จักเลย”

- การเผยแพร่ศิลปะการแสดงตามสถานที่ต่างๆ โดยกลุ่มศิลปะการแสดงของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองมักได้รับการเชิญให้ไปแสดงลำพวน ลำตัดพวน รำโทน ตามสถานที่ต่างๆ ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14 กล่าวว่า

...ตอนนี้เริ่มเป็นที่รู้จักกว้างขวาง โดยเฉพาะที่นี่ ของเราจะสืบสานไว้ มีชื่อเสียงมาก ผมเคยนำคณะของศูนย์ที่นี้ไปแข่งประชันภาคตะวันออก ที่บางสะพาน ชลบุรี ได้ที่หนึ่ง ได้รางวัล ได้รับโลมา เราก็เอาศิลปะการแสดงของไทย ไม่ว่าจะลำพวน แล้วก็รำโทน ลำตัดพวน เราประยุกต์เนื้อร้องให้เป็นภาษาพวนซะ ไปแสดงเราก็จะใช้ 3 อย่างนี้เป็นเมนไว้ อย่างพรุ่งนี้ต้องไปแสดงที่กรุงเทพอีก อีก 2 วันก็แสดงที่จังหวัด เค้ามึงงานที่จังหวัดก็ไปตลอด มีการประชุมอบรมในรีสอร์ทแถวนี้ เคื่อก็ติดต่อมา ไปกันตลอด

2.3 การถ่ายทอดและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์คำสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง มีการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนแบ่งเป็น 3 วิธี ได้แก่

(1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงจากครูอาจารย์และศิลปินพื้นบ้านให้แก่ชาวบ้านและนักเรียนสำหรับชาวบ้านจะได้รับการสอนรำ ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวว่า

...พอมิแขกเยี่ยมชม ชาวบ้านเห็นวิธีการของเรา เราเชิญชาวบ้านมาแต่พวน บ้านนี้ 5 คู่ บ้านโน้น 5 คู่ ชาวบ้านบางคนคิดว่าจะแสดงได้มั๊ย รำได้มั๊ย ทำได้หรือ ไหวหรือ ใครไหวก็จะข้อมให้ ไม่ต้องมีพิธีรีตอง เลยต้องกระตุ้นให้มีใจอีกเข็ม ให้คิดว่ามีคนมาดูเยอะนะ ไม่ได้แค่ตรงนี้ คิดว่าควรจะมีหน่อมาช่วยสืบทอดต่อไป โดยเอาชาวบ้านในชุมชนมาร่วมงาน เป็นการช่วยสะกิดช่วยเหลือเกิดการซึมซับโดยไม่รู้ตัว

อีกทั้ง มีการสอนศิลปะการแสดงให้แก่แก่นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นเป่าแคน ตีกลองยาว และหัดลำตัดพวนลำพวน และรำโชน ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานการศึกษาออกโรงเรียน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 กล่าวว่า “เริ่มให้เด็กนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมด้านการแสดง เช่น ลำพวน เป่าแคน โดยได้รับงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม คนสอนโดยครูภูมิปัญญาไทยพวนและอาจารย์โรงเรียน” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9 กล่าวว่า ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวว่า “ได้งบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมมาอบรมศิลปะการแสดง โดยแบ่งให้โรงเรียนอนุบาลส่วนหนึ่ง โรงเรียนมัธยมส่วนหนึ่ง และกลุ่มการแสดงของศูนย์ส่วนหนึ่ง” ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10 กล่าวคล้ายคลึงกันว่า “การแสดง เราก็เอาเด็กมาฝึก เช่น สอนตีกลอง เป่าแคนตั้งแต่ ป.3 ป.4 อย่างหมอลำพวน ก็ให้เด็กมาดูว่าผู้ใหญ่ลำอย่างไร ลำไม่ใช้รำ เป็นการขับร้องลำนำ เวลามิแขกมา ก็เอาเด็กไปโชว์ เป่าแคน 3 คน ลำ 3 คน” และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวว่า “ผมเสนอให้นำเด็กอนุบาล ซึมซับวิธีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นโครงการของ กศน. เข้ามาช่วย และนำผู้รู้ปราชญ์พื้นบ้านมาสอน เราต้องให้เด็กๆ รู้ว่าวิถีชาวบ้านท้องถิ่นสำคัญ ไม่ให้สูญหาย” สิ่งที่สำคัญของการสืบทอด คือ ต้องมีเวทีให้เด็กได้แสดงออกด้วย ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวว่า “อบรมแล้วต้องมีเวที คือ มีเวทีแสดงแล้วอยู่ได้ ถ้าไม่มีเวทีแสดงก็อยู่ไม่ได้” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ว่า “ผู้ปกครองต้องสนับสนุน เมื่อเด็กเรียน ก็ต้องมีเวทีให้เด็กได้แสดงด้วย ไม่ใช่ซ้อมอย่างเดียว แป็บเดียวก็เบื่อ ไม่มีโอกาสที่จะไปเล่น” โดยมากจะไปแสดงในงานกาชาด งานที่จังหวัดจัดขึ้น และลานวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง

(2) การส่งเสริมและรณรงค์การแต่งกายแบบไทยพวนในงานประเพณีเมื่อมีการจัดงานประเพณีจะมีการเชิญชวนคนในชุมชนให้แต่งกายแบบไทยพวน โดยมากจะเป็นผู้สูงอายุที่นิยมใส่กัน ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวว่า “การแต่งกายแบบไทยพวนในประเพณีต่างๆ โดยมากจะเป็นคนแก่ ดูแล้วสวยงาม และเป็นการอนุรักษ์ในตัว ยิ่งแต่งตัวมางานบุญ ทำให้ได้บุญมากขึ้นอีก” และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10 กล่าวในส่วนการแต่งกายของเด็กว่า “การแต่งกายยังคงแต่งอยู่ เวลามีสวนเทศกาลต่างๆ เราก็ให้เด็กๆ แต่งไทยพวนมา”

(3) การส่งเสริมการพูดภาษาไทยพวนและการแต่งกายไทยพวนในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของตน ได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนในชุมชน โดยบรรจุในชั่วโมงเรียนกลุ่มการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 กล่าวว่า “เรื่องการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยม เช่น ภาษาก็จะมีการบังคับให้พูดพวน แต่งชุดพวน บางอย่างต้องบังคับปฏิบัติ บางอย่างต้องฝึก บางอย่างต้องทำให้เป็นกิจวัตร อันนี้โรงเรียนทำ” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9 ว่า

... ตอนนี้นำนักเรียนโรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลีมาฝึกรำวงย้อนยุคและลำพวน เพื่อใช้ในการแสดงงานต่างๆ ส่วนโรงเรียนมัธยมปากพลีวิทยาคารให้ทำการแสดง “ไทยพวนม่วน

ชื่อ” แต่โรงเรียนมีการทำหลักสูตรไทยพวน เช่น โรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลีให้นักเรียนเรียน ภาษาไทยพวนและแต่งกายไทยพวนทุกวันอังคาร

2.4 การต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนับเป็นจุดเด่นของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองในการต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน ได้รับการผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดนครนายก ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16 กล่าวว่า “ทางจังหวัดต้องการนำวัฒนธรรมที่โดดเด่นมาจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนำศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชฯ มาเป็นศูนย์กลางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีการจัดบุญข้าวจี๋ที่ใหญ่ที่สุดในโลก จะมีการจัดแสดงศิลปะวัฒนธรรมไทยพวน การแต่งกายด้วย” โดยเริ่มแรกก็จัดในรูปแบบกิจกรรมต้อนรับคณะศึกษาดูงานมากกว่า เพื่อให้ได้สัมผัสและเข้าใจวัฒนธรรมไทยพวน และนำไปบอกเล่าให้แก่คนอื่นต่อไป ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การต้อนรับด้วยกลองยาว การบายศรีสู่ขวัญ การแสดงศิลปะการแสดง 3 ชุด คือ ลำพวน ลำตัดพวน (เป็นการนำเนื้อร้องภาษาไทยพวนใส่ในท่วงทำนองลำตัดของภาคกลาง) รำโขน การชมวิถีทัศน์ประวัติความเป็นมาของชาวไทยพวนและศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลอง การชมพิพิธภัณฑ์ฯ พร้อมกับบรรยายเป็นภาษาไทยพวน การรับประทานอาหารไทยพวนแบบพาแลงขันโตก และการขายสินค้าของท้องถิ่น เช่น ไข่เค็มสูตรใบเตยหอม (ไข่พอกดินสอพอง วัดฝิ่งคลอง) ปลาข้าวปลาดู และผ้าฝ้ายทอมือ ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้ขั้นตอนดังกล่าวอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาและความต้องการของคณะศึกษาดูงาน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลว่า

... ขั้นตอนการต้อนรับมีการรำกลองยาว บายศรีสู่ขวัญคณะศึกษาดูงาน จากนั้นชมวิถีทัศน์ของศูนย์ฯ ชมพิพิธภัณฑ์มีการบรรยายเป็นภาษาพวน จากนั้นไปทานข้าวแบบขันโตกพาแลงทานอาหารพวน ชมการแสดงพื้นบ้านด้วย มีการเล่นลำตัดพวน และรำโขน เป็นการรำย้อนยุคและท้ายสุดมีการนำชมสินค้าโอท็อป (จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

... ที่ศูนย์วัฒนธรรมฯ นี้ ทุกคณะที่มาจะมีการต้อนรับตีกลองยาว ตั้งแต่เข้ามาเลย แล้วก็รำกันเข้ามาในห้องบรรยาย ก็จะเล่าเรื่องราวคนพวนมาying ینگ จากนั้น มีรำโขน ลำพวน ลำตัดแต่เป็นภาษาพวน ตอนนี้พวกผมก็ดำเนินการกันอยู่ยังรักษา ยังมีการแสดงให้เห็นตลอด ก่อนเข้าชมพิพิธภัณฑ์ฯ ผมจะบอกทุกคณะ ทุกหมู่ที่มา อยู่ข้างนอกนี่ก็เป็นไทยนะครับ พอหลุดประตูเข้าไปเป็นพวนแล้ว (จากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13)

ภาพที่ 8 การตีกลองยาวต้อนรับ

ภาพที่ 9 การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ

นอกจากนี้ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝิ่งคลองริเริ่มทำโครงการมัคคุเทศก์ชุมชน และจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนด้วย โดยนำชาวบ้านและเด็กๆ มาเป็นอบรบการเป็นมัคคุเทศก์เรียนรู้เรื่องราวและวิถีชีวิตของชุมชนไทยพวน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16 กล่าวว่า “มีการอบรมมัคคุเทศก์ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน เพื่อดึงเรื่องราวชุมชนขึ้นมา และจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17 ว่า

... มีการอบรมมัคคุเทศก์โดยนำคนในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์ อบรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเขียนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน โดยมีการสืบค้นข้อมูลพื้นฐาน เช่น ประวัติความเป็นมาให้ถูกต้องและทุกคนในชุมชนสามารถอธิบายได้ และผลิตคู่มือ เช่น วัตถุประสงค์ของมีอะไรบ้าง พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เส้นทางท่องเที่ยว

2.5 การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง

(1) การแบ่งกรรมการออกเป็นด้านต่างๆ

การปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะมีประสิทธิภาพได้นั้นย่อมมาจากการพัฒนาศักยภาพของผู้ที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองมีการแบ่งคณะกรรมการออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน (2) ด้านปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ (3) ด้านจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (4) ด้านจัดทำวีดิทัศน์ประชาสัมพันธ์ และ (5) ด้านปรับปรุงภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร โดยใช้เกณฑ์ความถนัดและความสามารถของกรรมการแต่ละคน เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (คณะสังคมศาสตร์, 2556)

(2) การเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการ

คณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมผ่านสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายกให้เข้ารับการอบรมการเขียนโครงการ แผนงาน และการประเมินผลโครงการ การเสริมสร้างความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการศึกษาดูงานในหลายๆ ดั่งผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9 กล่าวว่า “มีการวางแผนการดูงานที่อื่นๆ ด้วย รวมถึงส่งผู้แทนเข้าร่วมโครงการอบรมต่างๆ เช่น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม” ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11 กล่าวชัดเจนว่า “เจ้าหน้าที่ของวัฒนธรรมมาอบรมให้ความรู้ไปดูงานที่อยุธยา จันทบุรี” และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17 กล่าวว่า “สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจะช่วยปรับโครงการให้ ปรับตามหลักการของโครงการ เป็นที่ปรึกษาให้”

สรุปและอภิปรายผล

ความตระหนักถึงคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของพระครูวิริยานุโยค เจ้าอาวาสวัดฝั่งคลอง นับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง พัฒนามาเป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน วัดฝั่งคลอง และเปิดตัวเป็นศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองในปีพ.ศ. 2556 วัดฝั่งคลองเป็นแกนนำหลักและได้ใช้ 5 กระบวนการในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน ได้แก่

1. การจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลองอยู่ในรูปแบบเอกสารที่รวบรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน 6 ด้าน และการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง มีการจัดแสดงมุมวิถีชีวิต 9 มุมซึ่งการจัดเก็บข้อมูลเป็นวิธีการขั้นต้นในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยการศึกษา วิจัย บันทึกข้อมูลภาพนิ่ง และสื่อเสียง ยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชน หน่วยงานและสาธารณชนที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนัก ใส่ใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนในที่สุด (เบญจรงค์ มาประณีต, 2552)

2. การเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแบบลายลักษณ์อักษรผ่านป้ายข้อมูลในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการเผยแพร่ผ่านงานประเพณี สื่อมวลชน และการแสดงในงานรับเชิญต่างๆ ซึ่งการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารถือเป็นวิธีการสำคัญในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากงานวิจัยของหทัยรัตน์ มาประณีต และ เบญจรงค์ มาประณีต (2554) พบว่าผู้นำท้องถิ่นเห็นสมควรให้มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไป ถือเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและให้ความร่วมมือและสนับสนุน ส่งผลถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุถึงเป้าหมาย

3. การถ่ายทอดและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงให้แก่ชาวบ้าน และนักเรียน การส่งเสริมแต่งกายแบบไทยพวนในงานประเพณี และส่งเสริมการพูดภาษาไทยพวนและการแต่งกายไทยพวนในโรงเรียนซึ่งการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถือเป็นการส่งความรู้และทักษะด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในรูปของการเรียนการสอนไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า และนำไปสืบทอดปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย (หทัยรัตน์ มาประณีต และ เบ็ญจรัตน์ มาประณีต, 2554) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนต้องอาศัยกระบวนการด้านการศึกษาคือสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการผลิตตำรา หนังสือสำหรับนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นตน (วรลักษ์ณ์ คุรงค์กาญจน์, 2553)

4. การต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี (ทรูปลูกปัญญา, 2554: ออนไลน์) นับเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็วและมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมค่อนข้างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศอื่นที่แตกต่างไปจากตนและสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เช่น ค่าอาหาร ค่าชมศิลปะการแสดง ค่าชมพิพิธภัณฑ์ เป็นต้นรวมถึงการขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนอีกด้วย

5. การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง มีการแบ่งคณะกรรมการออกเป็นฝ่ายต่างๆ ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน อีกทั้งยังได้รับการฝึกอบรมการเขียนโครงการ แผนงาน และการประเมินผลโครงการ การให้ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการศึกษาดูงานในที่ต่างๆ ซึ่งการพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่นเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ และได้แนวทางการพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตน (เบ็ญจรัตน์ มาประณีต, 2552)

กระบวนการปกป้องทั้ง 5 กระบวนการต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุน 3 ปัจจัย ได้แก่

1. ชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับไทยพวน การเข้าร่วมงานประเพณี และบริจาคปัจจัยในการจัดงาน ซึ่งปัจจัยหนึ่งในการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ความศรัทธาและเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีตำแหน่ง ทำให้การมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความเต็มใจสมัครใจ ไม่ได้ถูกบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ (ธนาภรณ์ เมทธิสตุติ, 2543) โดยทั่วไปในสังคมชนบท พระภิกษุเป็นผู้ทรงอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและโน้มน้าวให้คนในพื้นที่เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการขับเคลื่อนทางสังคมในด้านต่าง ๆ (บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ, 2552: ออนไลน์) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวไทยพวนในละแวกบ้านฝั่งคลองและใกล้เคียงนั้น เกิดจากความศรัทธาที่มีต่อพระครูวิริยานุโยค เจ้าอาวาสวัดฝั่งคลองปัจจุบัน ที่ตระหนักถึงคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน จึงได้ค้นคว้าความเป็นอยู่ของชาวไทยพวนบ้านฝั่งคลองจากคนในพื้นที่ และรวบรวมของเก่าที่นำมาบริจาคให้มาเก็บรักษาไว้

2. โรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมการสืบทอดด้านศิลปะการแสดงให้แก่เยาวชนผ่านเวทีและพื้นที่ต่างๆที่จัดไว้รวมถึงภาษาและการแต่งกาย ซึ่งเป็นแกนนำทางความคิดในด้านการศึกษาค้นคว้าอันได้แก่ ครูอาจารย์ในพื้นที่ (บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ, 2552: ออนไลน์) ทำหน้าที่ชี้แจงและถ่ายทอดวัฒนธรรมการให้ความรู้ และฝึกทักษะอาชีพ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมผ่านการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาตลอดจนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีไทยอันเป็นสัญลักษณ์และมรดกอันล้ำค่าที่นักเรียนพึงหวงแหนและรักษาไว้สืบไป

3. หน่วยงานราชการได้ให้ความช่วยเหลือในด้านกำลังคนเพื่อจัดเตรียมสถานที่ งบประมาณ และการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากงานวิจัยของ หทัยรัตน์ มาประณีต และ เบ็ญจรัตน์

มาประเมิน (2554) พบว่าผู้นำท้องถิ่นให้ความสำคัญของการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเป็นอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณที่เพียงพอ ด้านการฝึกอบรมให้ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความเข้าใจ ทศนคติและความชำนาญ การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และด้านนโยบาย ซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทุกระดับควรบรรจุแผนงานด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแผนงานประจำปี

ดังนั้นกระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลองทั้ง 5 กระบวนการ ซึ่งมีวัดฝางคลองเป็นแกนนำหลัก ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานราชการ มาพนักกำลังเพื่ออนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง

1.1 ควรมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยจำแนกตาม 7 สาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

1.2 ปรับปรุงและเผยแพร่ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวนผ่านทางเว็บไซต์ของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลองสม่ำเสมอ

1.3 ควรมีการอบรมทักษะภาษาอังกฤษให้แก่คณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลองเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

1.4 ควรจัดอบรมการเขียนตัวอักษรไทยน้อยของชาวไทยพวน ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหาย

1.5 ควรส่งเสริมและรณรงค์การมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจเอกชนในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน

1.6 ควรมีผู้แทนจากกลุ่มเยาวชนในคณะกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาความคิดเห็นของผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้รู้ เกี่ยวกับแนวทางการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยพวน เพื่อสะท้อนความเป็นตัวแทนที่หลากหลายมากขึ้น

2.2 ศึกษากระบวนการของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชในจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดภูเก็ต จังหวัดสตูล จังหวัดเลย เป็นต้น เพื่อเปรียบเทียบและแสวงหาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice)

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2556 และขอขอบคุณพระครูวิริยานุโยค เจ้าอาวาสวัดฝางคลอง และผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ทำให้งานวิจัยนี้สามารถสำเร็จ ลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2555). **พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช**

2555. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

คณะสังคมศาสตร์. (2556). **พิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลอง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหาร

ผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ทรูปลูกปัญญา. (2554). **ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. ค้นเมื่อ 12 กันยายน 2554, จาก

http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/16386-00/

เอกสารอ้างอิง

- ธนาภรณ์ เมธนิสตุติ. (2543). **ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวยุวชนต่างประเทศที่มีต่อการรับบริการสื่อวีดิทัศน์.**
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยมหิดล
- บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ. (ม.ป.ป.). **โมเดลใหม่เพื่อการรณรงค์ขับเคลื่อนสังคม: จาก “บวร” สู่ “พอสมควร.”** ค้นเมื่อ
11 มกราคม 2557, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=392903>.
- เบ็ญจรงค์ มาประณีต. (2552). **การปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้. วารสารสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.** 12(ม.ค.-ธ.ค. 2552): 53-64.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. (2550, 24 สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก. หน้า
18-19.
- วรลักษณ์ ดุรงค์กาญจน์. (2553). **การสืบทอดและปรับปรุงวัฒนธรรมศึกษาเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำป่า
สัก.** นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- วาสนา แสงสิทธิ์ และคนอื่นๆ. (2553). **วัฒนธรรมล้านนา : มิติด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน.** ค้นเมื่อ 11
มีนาคม 2555, จาก http://research.cru.in.th/RDI_FILE/030033/Article.pdf
- ศูนย์การศึกษาอนุรักษณ์และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปากพลี. (ม.ป.ป.). **แบบเรียนสาระการพัฒนาสังคม
รายวิชาเลือก วิชาวิถีวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. ม.ป.ท.:
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.**
- สำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม. (2555). **ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช แหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ของชุมชน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- หทัยรัตน์ มาประณีต และ เบ็ญจรงค์ มาประณีต. (2554). **แนวทางการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ของผู้นำท้องถิ่น.** ในเรื่องเต็มโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 1. หน้า 90-103. วันที่ 28
พฤษภาคม 2554 ณ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.